

Məktəbəqədər müəssisələrdə təlim prosesində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin imkanları

Sədaqət Ağarəhim qızı Əliyeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
E-mail: aliyevasedaqet.29@mail.ru

Rəyçilər: p.ü.e.d., dos. Ş.A. Baxışova,
p.ü.f.d., dos. S.M. Sadıqova

Açar sözlər: məktəbəqədər müəssisə, təlim prosesi, təlim texnologiyaları, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları

Ключевые слова: дошкольное учреждение, процесс обучения, технологии обучения, информационно-коммуникационные технологии

Key words: preschool institution, learning process, learning technologies, information and communication technologies

Müasir cəmiyyətin inkişafı elmi və texnoloji tərəqqi ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Cəmiyyətin və istehsalın müasir inkişafını maddi və əmək ehtiyaclarından heç də az əhəmiyyətli olmayan informasiyasız təsəvvür etmək mümkün deyil. İnsan həyatının bütün sahələrində informasiya texnologiyalarının istifadəsi artıq bir ehtiyaca çevrilmişdir. Müasir informasiya məkanını hətta məktəbəqədər yaşlı uşaqlıq dövründən kompüter bacarığı tələb edir. Bu gün informasiya texnologiyaları təhsil sahəsində çalışan mütəxəssislərin imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir. Müasir kompüterdən istifadə uşağın qabiliyyətlərinin inkişafını tam və müvəffəqiyyətlə həyata keçirməyə imkan verir.

İnformasiya texnologiyalarının təlim prosesinə fəal tətbiqinin məqsədi təhsilin keyfiyyətinin artırılmasıdır. Müasir təhsili pedaqoji fəaliyyətin bütün sahələrinə tətbiq olunan informasiya texnologiyalarından istifadə etmədən yüksək keyfiyyətlə təşkil etmək olmur: təlim prosesinin monitorinqinin nəticələrini izləmək, uşaqlar haqqında məlumatların saxlanması, uşağın fərdi inkişafının qiymətləndirilməsi, elektron təqdimatlardan, kompüter oyunlarından istifadə etməklə təlim məqsədləri üçün interaktiv tapşırıqlar və s.

Təlimdə informasiya texnologiyalarından istifadə məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim prosesini əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdirməyə, keyfiyyətcə yeniləməyə və effektivliyini artırmağa imkan verir. Müasir tərbiyəçinin işində İKT-dan istifadə imkan verir:

❖ Məşğələlər üçün illüstrasiya materialının və qrup otağını bəzəmək üçün stendlərin seçimi (skan, internet, printer, təqdimat);

❖ Məşğələlər üçün əlavə idrak materialının seçilməsi, digər tədbirlərin ssenariləri ilə tanışlıq;

❖ Təcrübə mübadiləsi, dövrü nəşrlərlə və xaricdəki tərbiyəçilərin inkişaf prosesi ilə tanışlıq;

❖ Qrup sənədlərinin, hesabatlarının qeydiyyatı. Kompüter hər dəfə hesabat yazmamağa imkan verəcək, ancaq diaqramı bir dəfə yazmaq və sonra yalnız lazımı dəyişiklikləri etmək kifayətdir;

❖ Valideyn görüşləri prosesində uşaqlarla təhsil fəaliyyətinin effektivliyini və valideynlərin pedaqoji səriştəsini artırmaq imkanı;

❖ Power Point proqramında təqdimatların yaradılması.

Məktəbəqədər təhsildə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsi müəllimə öyrənilən materialın daha dərin və şüurlu şəkildə mənimsənilməsinə kömək edən müxtəlif vasitələri birləşdirmək, məlumatla doyurmaq imkanı verir.

İnformasiya və kompüter texnologiyalarından istifadənin üstünlüklərini qısa şəkildə aşağıdakı kimi qeyd etmək olar:

- təlimin görünmə üstünlüyü, əyləncəsi və emosionallığı;
- təhsil tempinin sürətləndirilməsi (yəni vaxtdan səmərəli istifadə);
- diqqətin aktivləşdirilməsi;
- uşaqlar üçün qeyri-mümkün olan hadisələrin nümayişinin mövcudluğu (məsələn, vulkan püskürməsi, sunami dalğalarının əmələ gəlməsi və s.);
- mövzuya marağın artması;
- təqdim olunan materialın keyfiyyətinin yüksək olması;
- təhsilin effektivliyinin artırılması.

Kompüter texnologiyasından istifadə təhsil prosesini cəlbədiçə və həqiqətən müasir etməyə imkan verir, təhsil məlumatlarının təqdim etmə imkanlarını genişləndirir və uşağın motivasiyasını gücləndirməyə imkan verir. Uşaqlarla işləyərkən multimedia təqdimatlarının səmərəli istifadəsi tərbiyə və təlim keyfiyyətinin yüksəlməsinə təsir göstərir. Multimedia təqdimatları uşaqların aktivliyini artırır. Müasir multimedia təqdimatları uşağı ekranda baş verən hərəkətə cəlb edir. Ekrandakı tapşırıqlar interaktivdir, uşağı fikrini toplamağa, diqqətli olmağa, reaksiyalarını və hərəkətlərini əlaqələndirməyə məcbur edir. Multimedia təqdimatları uşaqlarda fəaliyyətlərini planlaşdırma, məsuliyyətli qərarlar qəbul etmə qabiliyyətini inkişaf etdirir.

İnformasiya texnologiyalarından istifadə məktəbəqədər müəssisə tərbiyəçiləri qarşısında vəzifələr qoyur:

- zamanla ayaqlaşmaq;
- uşaq üçün yeni texnologiyalar dünyasına bələd olmaq;
- müasir cihaz və texnikalara yiyələnmək;
- kompüter proqramları seçimində məsləhətçi olmaq;
- ən əlçatan proqramları nümayiş etdirmək;
- şəxsiyyətin informasiya mədəniyyətinin əsaslarını formalaşdırmaq;
- tərbiyəçilərin öz peşəkar səviyyəsini və valideynlərin səriştəsini artırmaq.

Müasir tədqiqatlar üç yaşdan altı yaşadək uşaqlar tərəfindən kompüterə yiyələnmə ehtimalını təsdiqləyir, çünki bu yaşda uşağın düşüncəsi intensiv inkişaf edir və kompüter müxtəlif fəaliyyət növlərində problemləri həll etmək üçün xüsusi intellektual vasitə kimi çıxış edə bilər. Kompüterdən səmərəli istifadə üçün ən vacib şərt inkişaf etmiş məntiqi, alqoritmik və sistem düşüncəsidir. İnkişaf etmiş məntiqi və sistemli düşüncə ilə yanaşı, ixtiraçılıq və məhsuldar düşüncə qabiliyyəti tələb edən yaradıcılıq fəaliyyəti məktəbəqədər yaşlı uşaqları təfəkkürün, fantaziya və yaradıcı təxəyyülün inkişafına doğru yönəldir. Bu cür bacarıqlar məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda tək kompüterin köməyi ilə deyil, bir sıra inkişafetdirici oyunların və tapşırıqların köməyi ilə də formalaşdırıla bilər.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları məktəbəqədər yaşlı uşağın öyrənmə qabiliyyətinin təməlinə dayanan, zəkasının inkişafı üçün güclü vasitə olan müasir informasiya sərəştəsinin inkişafına da kömək edir. Uşaqların inkişafının sürətlənməsi məktəbəqədər yaş dövərində İKT-nin tətbiq olunmasını reallığa çevirir.

Uşaq bağçasında keçirilən məşğələlərin öz xüsusiyyətləri vardır. Məşğələ emosional, canlı, səs və video qeydlərindən istifadə edərək və illüstrasiya materialının iştirakı ilə olmalıdır.

Bütün bunları bizə multimedia imkanları ilə kompüter texnologiyası təmin edə bilər. Lakin bu vəziyyətdə kompüter yalnız tərbiyəçinin işini tamamlamalı və onun fəaliyyətini əvəz etməməlidir. Uşaqların fikirlərini genişləndirən əsas vasitələrdən biri kimi təqdimatlarla məşğələlərin təşkili ilə uşaq yaddaşının üç növü inkişaf edir: vizual, eşitmə və motor.

Kompüter və multimedia tərbiyəçilərin, valideynlərin və məktəbəqədər yaşlı uşaqların birgə fəaliyyəti üçün zəruri, güclü, təlim və ünsiyyət vasitəsi olan məlumatların işlənməsi üçün alətlərdir. Mövcud təcrübə göstərir ki, qrupda təqdimat materiallarının nümayişi məlumatın uşaqlar tərəfindən qəbul edilməsini yaxşılaşdırır. Uşaqlar təqdimatlar nümayiş etdirilən məşğələləri daha maraqla dinləyirlər.

Təqdimat mürəkkəb materialı mərhələlərlə nəzərdən keçirməyə, yalnız mövcud materiala istinad etməməyə, həm də əvvəlki mövzunu təkrarlamağa imkan verir. Çətinliklərə səbəb olan məsələlər üzərində daha ətraflı dayanmaq olur. Animasiya effektlərindən istifadə uşaqların öyrənilən materiala marağını artırmağa kömək edir.

Multimedia dəstəyi olan məşğələlər uşaqlara məlumatların ötürülmə sürətini artırır, anlayış səviyyəsini yaxşılaşdırır ki, bu da bütün düşüncə formalarının inkişafına kömək edir. Öyrənmə prosesində məktəbəqədər yaşlı uşaqlara təqdim olunan sözün və obrazın birbaşa birləşməsi ilə assimilyasiyanın ən yüksək keyfiyyəti əldə edilir.

Multimedia təqdimatlarının istifadəsi uşaqların vizual, eşitmə analizatorlarının imkanlarından daha dolğun istifadə etməyə imkan verir. Bu, ilk növbədə biliyi mənimsəmə prosesinin ilkin mərhələsinə - hiss və qavrayışa təsir göstərir. Duyğularla qəbul olunan siqnallar məntiqi işlənməyə məruz qalır və mücərrəd düşüncə sferasına düşür. Nəticədə duyğularla qəbul olunan görüntülər mühakimələrə və nəticələrə daxil edilir. Bu o deməkdir ki, vizual və eşitmə analizatorlarının daha dolğun istifadəsi o halda idrak prosesinin növbəti mərhələsinin - dərk etmənin uğurlu gedişi üçün zəmin yaradır.

Multimedia təqdimatlarının istifadəsi məşğələləri emosional rəngarəng etməyə, uşaqda maraq oyatmağa, məşğələlərin yaxşı keçirilməsinə kömək edən əyani köməkçi və nümayiş materialı olmağa imkan verir. Beləliklə, riyaziyyat, musiqi, ətraf aləmlə tanışlıq və s. məşğələlərdə multimedia təqdimatlarının istifadəsi uşaqların obyektlərin əlamətlərini və xüsusiyyətlərini araşdırarkən aktivliyini təmin edir, vizual qavrayış, vizual diqqət və vizual yaddaşı inkişaf etdirir, keyfiyyət, kəmiyyət və məkan xüsusiyyətlərini formalaşdırır.

İKT-nin istifadəsi məşğələlərin keçirilməsində keyfiyyətə zəmanət verir:

- yüksək estetik və emosional səviyyədə görmə və eşitmə qabiliyyətini təmin edir (animasiya, musiqi);
- diqqəti çox miqdarda didaktik materiala cəlb edir;
- görülən işlərin həcmi 1,5-2 dəfə artırır;
- öyrənmənin yüksək dərəcədə fərqləndirilməsini təmin edir (yüksək səviyyəli tapşırıqlardan istifadə edərək uşağa fərdi yanaşma).

Təqdimatlar sayəsində məşğələlər yüksək emosional gərginliyi aradan qaldırmağa və təhsil prosesini canlandırmağa imkan verir. Bu zaman çox fəal olmayan uşaqlar da fikirlərini fəal şəkildə ifadə etməyi bacarırlar. Yeni informasiya texnologiyaları uşaqların müqayisə və təhlil etmək, nəticə çıxarmaq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə kömək edir. Təqdimatlarda təbiət və həyatı əks etdirən faktiki material təqdim edilir və bu gerçəkliyi əks etdirir, orijinal haqqında dəqiq fikirlər verərək model rolunu oynayır. Uşaqda vizual-məcəzi və nəzəri düşüncə elementləri inkişaf edir.

Multimedia təqdimatlarının tətbiq etmə dərəcəsi uşaqların hazırlığından, maraqlarından, fəaliyyət formalarından, tərbiyəçinin öz meyllərindən və üstünlüklərindən, program təminatı

və metodiki dəstəkdən asılıdır.

Məqalənin aktuallığı. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsi müasir dövrdə zəruridir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, məktəbəqədər müəssisələrdə müxtəlif məşğələlər zamanı informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin əhəmiyyəti göstərilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məktəbəqədər müəssisələrdə müxtəlif məşğələlər zamanı informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə uşaqlar üçün təhsilin daha asan və maraqlı olmasına mühüm təsir göstərəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: Ənənə və müasirlik. Bakı, 2006.
2. Ağamalıyev R., Əhmədov İ. Tədris prosesində modul təlim texnologiyasından istifadənin imkan və yolları. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2006.
3. Bunyadova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. Bakı, 2000.
4. Əliyeva Ş.Q. Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2020.
5. Kərimov Y. Təlim metodları. Bakı, 2007.
6. Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, 2006.
7. Nəzərov A. Müasir təlim texnologiyaları (Mühazirə xülasələri): Dərs vəsaiti. Bakı, 2012.

S.A. Алиева

Возможности использования информационно-технологических процессов в процессе обучения в дошкольных учреждениях

Резюме

В статье рассматриваются возможности технологий обучения, применяемых в дошкольных учреждениях, особенности использования информационно-коммуникационных технологий. Использование информационно-коммуникационных технологий позволяет воспитателям более полно и красочно организовать занятия. Использование информационных технологий в различных видах деятельности расширяет и закрепляет полученные детьми знания, значительно повышает их творческий и интеллектуальный потенциал.

S.A. Alieva

Opportunities of using information technology processes in the learning process in preschool institutions

Summary

The article discusses the possibilities of using learning technologies used in preschool institutions, especially information and communication technologies. The use of information

and communication technologies allows educators to organize classes more fully and colorfully. The use of information technology in various activities expands and strengthens the knowledge acquired by children, significantly increases their creative and intellectual potential.

Redaksiyaya daxil olub: 07.06.2022